

ניכור הורי

שאל מני נוי

המאמר עוסק בתופעה של התנכרות ילדים להוריהם ובגורמים לה הן מצד ההורים עצמם והן מצד ילדיהם.

חשוב לציין שעל פי תורת ישראל לכן אשר מקלל את הוריו (ויקרא כ ט) או מכה אותם (שמות כא טו), נקבע עונש מוות, ואף על פי כן בכל תורת ישראל לא נמצא אפילו ילד אחד שהוגדר כבן מורד או סורר ומורה, ולא נכתב על מקרה אחד של ילד אשר נענש במוות על התנהגותו להוריו.

ילד בדרך כלל מורד בהוריו בעוצמה זו או אחרת בתקופת הבגרות עקב תהליכים ושינויים ביולוגיים, פיזיולוגיים ופסיכולוגיים שהוא עובר. מדובר בתהליכים שבהם הילד יוצא מתקופת הינקות לעבר ההגדרה העצמית והאישיותית המיוחדת לו. עוצמת המרידה תלויה אמנם באופיו של הילד, אולם היא גם תלויה בדרך שבה ההורים מתמודדים אתו באותה תקופה ובמנטליות החינוכית שלהם.

יש לזכור שבתקופת ינקותו ובייחוד בתקופת ההתבגרות הילד נמצא בקונפליקט קשה, כאשר מצד אחד הוא צריך ורצה לקיים את מצוות כיבוד ההורים בכל תנאי ובכל עת, והוריו עומדים ומגבילים אותו מתוך רצון טבעי לגונן עליו ולשמור עליו מכל משמה ומנגד, קיים בילד צורך פנימי וטבעי להגדרה עצמית, בייחוד כאשר הוא חווה ברקע שינויים פנימיים גדולים אשר דוחפים אותו להתנהגות מרדנית.

ולמרות האמור, חשוב לציין שמטבעו של הילד הוא זקוק לקשר טוב עם כל אחד מהוריו. הילד מודע לכך שלכל אחד מהוריו יש מקום חשוב וחיוני בחייו, ולכן הוא גם מעוניין מאוד בקשר עם שניהם. לפיכך, הימצאותה של תסמונת הניכור הורי אמנם מתבטאת על ידי הילד, אך ברוב המקרים מקורה אינו בילד אלא בכשל חינוכי חמור מצד אחד מהוריו או משניהם יחדיו, ושם גם מצוי הפתרון לסוגיה.

תסמונת הניכור ההורי היא תופעה שבה הילד מתנכר לאחד מהוריו, או לשניהם גם יחד. יש רמות חומרה שונות לניכור הורי, כאשר ברמה הנמוכה הילד אינו נשמע לדברי הוריו באופן חלקי; ברמת הבינונית, הילד מסרב לקבל כל מרות מצד ההורים; וברמת החומרה הגבוהה ביותר, הילד מסרב באופן מוחלט לכל קשר עם הוריו. את המושג "תסמונת הניכור ההורי" טבע הפסיכיאטר האמריקאי פרופ' ריצ'רד גארדנר, בשנת 1985. פרופ' גארדנר הצביע על האם כאחראית ישירה לקיומה של התסמונת, אשר מופיעה בעיקר בתקופת הליכי הגירושין בינה לבין אבי הילדים. פרופ' גארדנר טען שהאם, אשר בדרך כלל זוכה במשמורת על הילדים, ומטבע הדברים יש לה השפעה גדולה יותר עליהם, מסיתה את הילדים כנגד האב כדי לפגוע בו וכדי להגיע להישגים כספיים, וכתוצאה ממעשיה הילד מפתח התנכרות כלפי אביו.

פרופ' גארדנר אמנם העלה בדור האחרון את תסמונת הניכור ההורי לשיח הציבורי והמשפטי בארץ ובעולם, אולם במקורות הדין העברי כבר קיימת מקדמא דנא התייחסות לניכור הורי מצד הילד והוא התופעה מכונה: "בן מרדן", או "בן סורר ומורה" (דברים כא יח-כ). לעומת פרופ' גארדנר, שמייחס את קיומה של התסמונת ישירות למעשיה של האם, הדין העברי מסתפק בהצגת התסמונת וההתמודדות עמה.

מצוות כיבוד הורים ויראתם הן שתיים מבין המצוות החשובות ביותר בתורת ישראל והן כוללות מצוות עשה ומצוות אל תעשה. במצוות עשה נדרש הילד לכבד את הוריו במעשים שיסבו להם נחת, ובמצוות אל תעשה נדרש הילד להימנע מלגרם להוריו כל נזק.

